

Hoe omgaan met verdieping? Leidraad voor vakgroepen

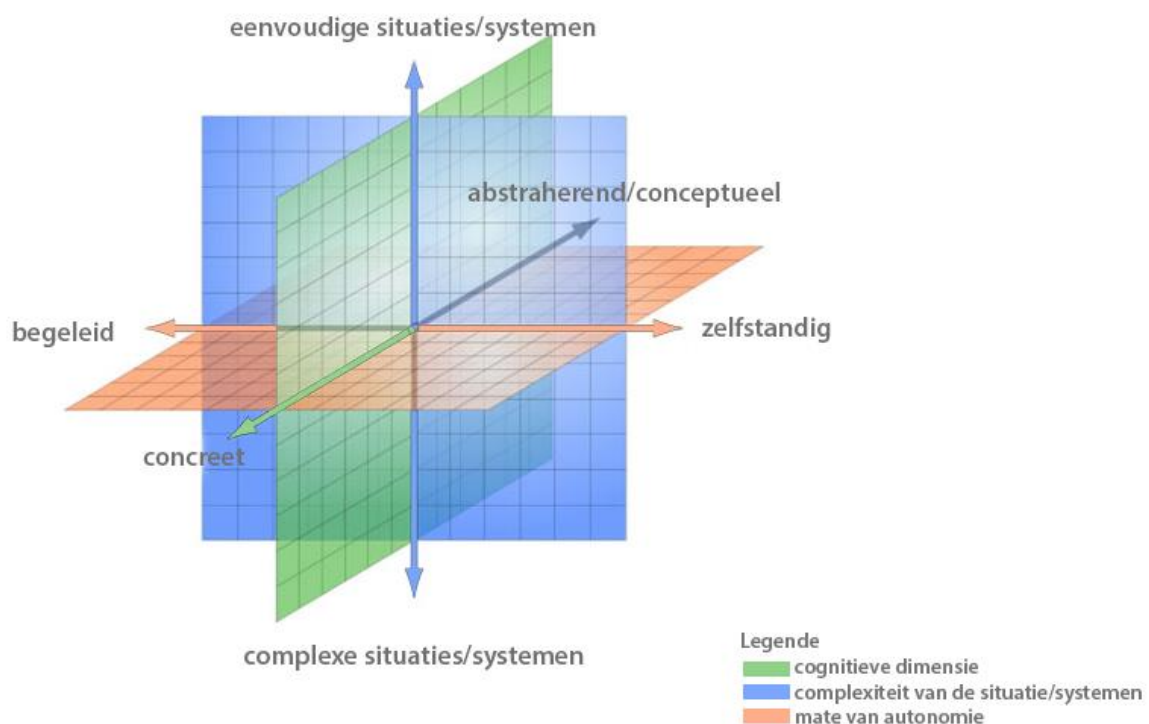
Via deze leidraad willen we je inspireren om samen met je collega's na te denken over verdieping vanuit jouw vak. Heb je bijkomende informatie of duiding nodig? Dan kan je altijd terecht bij jouw vakbegeleider.

1 Verdieping - een woordje uitleg

Waarom werken met verdieping?

Op het einde van de eerste graad kiezen leerlingen een studierichting voor de tweede graad. Ze hebben daarvoor goed inzicht nodig in hun eigen interesses en mogelijkheden en in de verschillende domeinen en finaliteiten van de studierichtingen in de tweede graad. In de eerste graad actief inzetten op verdieping en verbreding biedt de leerlingen hiertoe leerkanalen en ondersteunt jou, je vakgroep en het lerarenteam in het observeren en oriënteren van de leerlingen. Daarbij is het belangrijk om te ontdekken wanneer leerlingen een basis bereiken of meer verdieping aankunnen.

Hoe kan je verdiepen?

Verdieping zien we op 3 assen:

- Autonomie: van sterk begeleid naar zelfstandig
- Complexiteit: van eenvoudig naar complex;
- Cognitie: van concreet naar abstraherend/conceptueel;

De verschillende assen zijn niet altijd te onderscheiden. In de realiteit werk je bijna altijd op een combinatie van assen. Toch beschrijven we elke as afzonderlijk. Zo kan je vanuit de vakgroep gericht nadenken op welke aspecten van verdieping je voor jouw vak wil inzetten.

Wat kan je precies doen vanuit jouw vak?

In de leerplannen vind je vaak al suggesties om te verdiepen via keuzedoelen en wenken 'extra'. Je hoeft je hier echter niet toe te beperken. Je kan met elk leerplandoel aan de slag om keuzes te maken waarin je varieert in complexiteit, abstractie en autonomie. Bovendien bieden de leerplannen ook ruimte om schooleigen doelen toe te voegen.

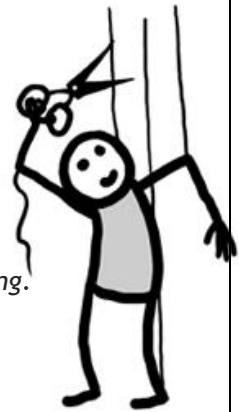
Meer weten over de assen van verdieping? Neem eens een kijkje op de themapagina '[Modernisering so](#)' onder de tegel '[Verbreiding en verdieping](#)'. Die tegel staat bij de informatie over de '[Observerende en oriënterende eerste graad](#)'. Maar verdiepen en verbreden doe je in alle graden.

2 Verdieping op de as van de autonomie

Bij verdieping op de as van autonomie geef je leerlingen meer autonomie (eigenaarschap/zelfstandigheid) bij het verwerken van de leerstof.

Dat kan op verschillende manieren gebeuren. Enkele voorbeelden:

- **Verlengde instructie:** je geeft aan bepaalde groepen van leerlingen meer instructie, aan andere minder.
- **Extra uitleg (voor, tijdens of na de les):** je geeft aan leerlingen die het nog niet meteen begrepen hebben, extra uitleg of zet in op vormen van pre-teaching.
- **Peer tutoring:** je laat verder gevorderde leerlingen andere leerlingen ondersteunen, via instructie, uitleg ...
- **Modelleren:** een deel van de leerlingen gaat zelfstandig aan de slag, een andere groep krijgt een door jou uitgewerkt voorbeeld. Je benoemt luidop je denkstappen terwijl je de oplossing stapsgewijs laat zien.
- **Fysieke ondersteuning:** je laat (een deel van) de leerlingen gebruik maken van een formularium, een stappenplan, rekentoestel, schrijfkader, spellingsgids, woordenboek, ICT ...
- **Tijd:** je werkt aan een gemeenschappelijke set van basisdoelen, maar er wordt rekening gehouden met individueel verschillende leertijden.
- **Coöperatieve leergroepen:** je laat (een aantal) leerlingen met 2 of meer werken.
- **Begeleid zelfstandig leren:** je laat leerlingen vanuit duidelijke instructies zelf aan de slag gaan en volgt hun leerproces meteen mee op.
- ...

Verdieping kan eruit bestaan dat je bij bepaalde groepen van leerlingen de steun sneller afbouwt. Soms wordt daarvoor de term scaffolding gebruikt. Scaffolding betekent dat de steun bij het leren langzamerhand afneemt naarmate het leren vordert (scaffold: Engelse term voor steiger, een steiger is een tijdelijke constructie die langzamerhand wordt afgebroken).

Reflectievragen (denk eerst zelf na over deze vragen, deel dan in de vakgroep):

Welke vormen van autonomie/begeleiding zet jij al in bij je leerlingen?

Welke vormen gebruik je nog niet, maar vind je wel haalbaar voor je vak?

Vragen voor de vakgroep

Welke vormen van autonomie zijn belangrijk bij een bepaald onderdeel van je vak? Welke suggesties vind je in jouw leerplan?

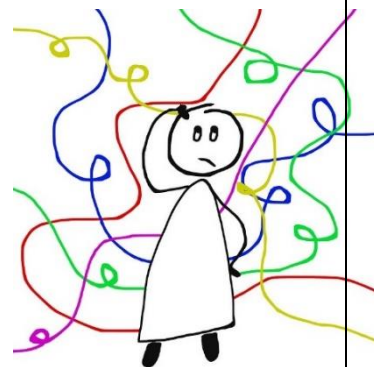
Over welke vormen van autonomie maken jullie in de vakgroep afspraken?

3 Verdieping op de as van de complexiteit

Verdiepen op vlak van complexiteit vraagt van de leerling meer inzicht omdat hij met een complexere situatie omgaat, meer criteria hanteert, een complexere bewerking of handeling uitvoert, meerdere vaardigheden, kenniselementen of bronnen integreert. Je kan meer verdiepende leerstof aanbieden aan leerlingen door de complexiteit te verhogen.

Enkele voorbeelden:

- Een deel van de leerlingen laten werken met kortere teksten en/of teksten met gemakkelijker taalgebruik en andere leerlingen met langere teksten en/of teksten met complexe woordenschat.
- Een deel van de leerlingen krijgen enkelvoudige opdrachten, een deel van de leerlingen meervoudige (= complexere) opdrachten (met meer onbekenden, met letters in plaats van met cijfers, symbolen/formules in plaats van woorden ...)
- Een aantal leerlingen complexere opdrachten/oefeningen geven in praktijkgerichte, bewegings- of kunstvakken (lichamelijke opvoeding, techniek, muziek, beeld ...)

Reflectievragen (denk eerst zelf na over deze vragen, deel dan in de vakgroep):

Op welke manier maak je in je lessen al onderscheid in de complexiteit van een opdracht?

Welke differentiatiemogelijkheden op het vlak van complexiteit zijn haalbaar binnen je vak?

Vragen voor de vakgroep

Welke differentiatiemogelijkheden op het vlak van complexiteit zijn belangrijk bij een bepaald onderdeel van je vak? Welke suggesties vind je in jouw leerplan?

Over welke vormen maken jullie in de vakgroep afspraken?

4 Verdieping op de as van cognitie

Bij verdieping op de as van cognitie vraag je van de leerlingen een hogere mate van abstractie. Je kan leerlingen concreet aan de slag laten gaan (voorbeelden: vanuit concrete voorbeelden, concrete situaties ...) of hen abstracter aan de slag laten gaan (voorbeelden: hen eerder abstracte begrippen, concepten, ideeën ... laten onderzoeken, analyseren, evalueren, erover argumenteren ...).

Enkele voorbeelden uit de leerplannen op de as van cognitie:

Geschiedenis - A-stroom:

- **LPD 11:** De leerlingen beoordelen de bruikbaarheid van historische bronnen om een historische vraag te beantwoorden.
- **LPD K2:** De leerlingen beoordelen de representativiteit van historische bronnen om een historische vraag te beantwoorden.

Mens & samenleving - A-stroom:

- **LPD 11:** De leerlingen gaan geïnformeerd, beargumenteerd en constructief in dialoog over maatschappelijke thema's.
- **Wenk 'extra':** Het herkennen en benoemen van situaties van onverdraagzaamheid, discriminatie of van acties waarin mensen opkomen voor verdraagzaamheid kan een opstap vormen naar het ontkrachten van uitsluitingsmechanismen of het omgaan met groepsdruk. Je kan leerlingen leren begrijpen hoe die mechanismen het leven van mensen beïnvloeden. (...) Die mechanismen zijn toepasbaar binnen de contexten van identiteit, diversiteit, interactievaardigheden, conflictsituaties, consumenten ...

Wiskunde - A-stroom:

- **LPD 14:** De leerlingen nemen machten met gehele exponenten van rationale getallen en vierkantswortels bij natuurlijke getallen.
- **Wenken 'Extra':** Je kan vierkantswortels laten nemen van volkomen kwadraten van breuken. Je kan de wetenschappelijke schrijfwijze aan bod laten komen als toepassing van machten met grondtal 10.

Reflectievragen (denk eerst zelf na over deze vragen, deel dan in de vakgroep):

Welke suggesties tot verdieping in jouw leerplan (keuzedoelen, wenken 'extra') vragen van je leerlingen een ander cognitieniveau dan het basisleerplandoel?

Varieer je zelf in abstractie om verdieping aan te bieden aan jouw leerlingen? Waarom? Wanneer?

Vragen voor de vakgroep

Welke differentiatiemogelijkheden op basis van cognitie zijn belangrijk bij een bepaald onderdeel van je vak? Welke suggesties vind je in jouw leerplan (keuzedoelen, wenken 'extra')?

Welke afspraken maken jullie binnen de vakgroep over het gebruik van (cognitieve) verdieping?

5 Wie bied je verdieping aan?

Vanuit de inleiding weet je dat je in de leerplannen suggesties tot verdieping vindt via keuzedoelen en wenken 'extra'. Die suggesties vragen meestal een ander abstractieniveau (cognitie). Soms vind je ook suggesties tot verdieping die een grotere complexiteit of autonomie vragen. Meestal gaat het over een combinatie van meerdere assen.

Naast de suggesties uit het leerplan, kan je ook zelf met de vakgroep aan de slag. Je kan zelf leerplandoelen toevoegen of in bestaande leerplandoelen meer complexiteit toevoegen, meer autonomie geven of werken op een ander abstractieniveau.

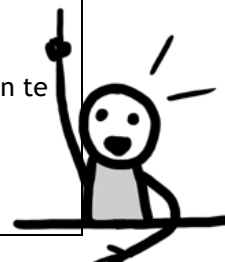
In de opbouw van een leerlijn zal het ook zinvol zijn om de leerstof net minder abstract of complex aan te bieden of net meer ondersteuning te voorzien. Deze stap biedt leerlingen soms net het vertrouwen of de inzichten om daarna een volgende stap te zetten naar een hogere abstractie, complexiteit en/of autonomie.

Welke leerling krijgt verdieping?

Het is niet altijd eenvoudig om te weten wanneer je welke vorm van verdieping aan welke leerlingen geeft. Goed zicht op hun beginsituatie, controleren wat ze wel of niet begrepen hebben en verschillen tussen leerlingen als een kans benutten, zetten je alvast op weg. Wil je daar meer over weten, laat je dan inspireren door '[Lessen met effect](#)' en '[Differentiatie in het secundair onderwijs](#)'.

Het is belangrijk om hoge verwachtingen te blijven hebben van de leerlingen en hen vertrouwen te geven in hun capaciteiten en kwaliteiten zodat ze uitdagingen durven aangaan.

Leerlingen leren hun leerproces in eigen handen nemen en ontwikkelen zo geleidelijk nieuwe vaardigheden.

Reflectievragen (denk eerst zelf na over deze vragen, deel dan in de vakgroep):

Welke methodes gebruik je nu al om te weten welke leerling welke verdieping nodig heeft?

Welke methodes gebruik je nog niet, maar wil je wel uitproberen?

Vragen voor de vakgroep

Moet elke leerling verdieping aangeboden krijgen?

Wat bepaalt je keuze voor een bepaalde verdieping bij een leerling/leerlingengroep?

Kan het dat sommige leerlingen geen verdieping krijgen?

Welke afspraken maak je binnen de vakgroep over het aanbieden van verdieping?

Hoe bewaak je als vakgroep het aanbieden van verdieping?

Hoe zorg je ervoor dat je collega van het volgende schooljaar weet welke verdieping waar is behandeld?

De autonomie, complexiteit en mate van cognitie neemt toe naarmate de leerlingen vorderen in het leerproces. Hoe kan je leerlijnen uittekenen op het vlak van verdieping?

6 Wat met evaluatie en rapportering?

De evaluatie en rapportering vanuit jouw vakgroep moet passen binnen de afspraken uit het evaluatiebeleid van jouw school. Inspiratie voor dat evaluatiebeleid vind je op de themapagina '[Evaluatie in het secundair onderwijs](#)'.

Als je de (aangeboden) verdieping evalueert, zorg je steeds voor een faire verhouding van basis en verdieping. Een leerling die enkel onvoldoende haalt voor verdieping, moet in de regel geslaagd zijn.

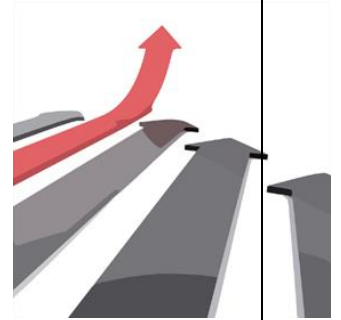
Evaluatie van verdieping kan op verschillende manieren gebeuren.

Zo kan je voor een aantal leerlingen:

- verdiepvragen toevoegen aan de gemeenschappelijke evaluatie
- meer complexiteit toevoegen (teksten met moeilijkere woordenschat of complexere vragen aanbieden, werken met letters in plaats van cijfers ... zie ook punt 3)
- meer autonomie geven (al dan niet ondersteuning geven via stappenplannen, schrijfkaders, rekentoestel, woordenboek, formularium, spellingsgids ... zie ook punt 2)
- ...

Het is belangrijk om daarover duidelijk te communiceren naar leerlingen en ouders.

Meer informatie vind je bij '[Differentiatie in evaluatie](#)'.

Reflectievragen (denk eerst zelf na over deze vragen, deel dan in de vakgroep):

Bied je nu al gedifferentieerde evaluatie aan (op het vlak van autonomie, complexiteit of cognitie al dan niet gecombineerd)?

Op welke manier kan gedifferentieerd lesgeven op een rechtvaardige manier uitmonden in een gezamenlijke evaluatie? Hoe zie je dat?

Wanneer kan gedifferentieerd lesgeven op een rechtvaardige manier leiden tot gedifferentieerde evaluatie?

Welke vormen van gedifferentieerde evaluatie vind je haalbaar binnen jouw vak?

Vragen voor de vakgroep

Over welke vormen van gedifferentieerde evaluatie maken jullie afspraken binnen de vakgroep?

Vraagt gedifferentieerde evaluatie ook gedifferentieerde rapportering?

Is gedifferentieerde rapportering haalbaar binnen jouw vak?